

تحلیلی بر عملکرد برخی متغیرهای کلان اقتصادی ایران در گذشته و نگاه اجمالی بر آنها در ابتدای برنامه‌ی پنجساله‌ی اول*

زیرنظر: دکتر عبدالامیر خلیلی و محمد نوفرستی

مقدمه

۱. تولید ناخالص داخلی

در برنامه‌ی اول پنجساله‌ی توسعه‌ی اقتصادی، برای تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳، رشد متوسطی معادل سالانه ۸/۱ درصد در نظر گرفته شده است. نگاهی به آمار گذشته نشان می‌دهد که در محدوده‌ی ۱۰ سال پس از انقلاب، تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت، نه تنها رشد نیافته بلکه سالانه به طور متوسط ۰/۲ درصد کاهش نیز داشته است. ایسن کاهش در محدوده‌ی پنجساله‌ی منتهی به سال ۱۳۶۷، حتی شدیدتر بوده و تولید ناخالص داخلی واقعی، سالانه به طور متوسط ۱/۷ درصد کاهش یافته است. البته می‌بایست اذعان داشت که این محدوده‌ی زمانی، محدوده‌ی استثنایی و پراکنش برای اقتصاد جامعه بوده است.

در سال ۵۹، به دنبال تسخیر لانه‌ی جاسوسی امریکا و متعاقب آن شروع جنگ تحمیلی و حصر اقتصادی، کاهش درآمد ارزی حاصل از نفت، به دلیل کاهش قیمت‌های جهانی در اثر کاهش تقاضای کشورهای صنعتی، می‌تواند دلایلی در این خصوص باشند. به منظور ارزیابی، روند تغییرهای تولید ناخالص داخلی در طول پنجسال برنامه، الگویی براساس، آمار سری زمانی بسین سالهای ۱۳۴۲ الی ۱۳۶۷ برآورد شده است که در این الگو، «هدف» بیشتر پیش‌بینی روند آینده (۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲) می‌باشد.

$$GDP = ۲۳۱۵/۹۴ + ۲۷/۷۷ OR_t + ۰/۲۹ GDP_{t-۱} - ۴۱۸/۲۵ D$$
$$(۲/۴۹) \quad (۳/۰۷) \quad (۱/۸۰) \quad (- ۲/۲۳)$$
$$R^2 = ۰/۹۶ \quad DW = ۲/۰۶ \quad AR(۱) = ۰/۹$$

در این الگو، GDP تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳، درآمد ارزی حاصل از نفت، D متغیر مجازی است که برای سالهای بعد از انقلاب ۱ و قبل از آن صفر می‌باشد. عدهای

پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سالهای اخیر، شرایط لازم برای تدوین یک برنامه‌ی توسعه‌ی اقتصادی در کشور به وجود آمد. در این راستا، قانون برنامه‌ی اول توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران تصویب و به مورد اجرا گذاشته شد. در سال ۱۳۶۹، به منظور آشنایی هر چه بیشتر با قانون یاد شده و در جهت نقل مطالبی که در زیر عنوان تصویر کلان برنامه آمده بود، بازبینی قسمت «رشد اقتصادی و تحولات ساختار اقتصادی» به دفتر اقتصاد کلان واگذار شد. مقاله‌ی حاضر، به ارائه‌ی دورنمایی که در برنامه‌ی پنجساله، از آینده‌ی اقتصاد کشور ترسیم شده است، می‌پردازد. هدف اساسی در این رابطه، تنها نقل پیش‌بینی‌هایی است که در بند «۲» قسمت «ج» برنامه بیان شده است.

در این مقاله، فرض بر این است که درآمدهای ارزی ناشی از صدور نفت و گاز پیش‌بینی شده در برنامه، تحقق پیدا کنند. همچنین تصور شده است که تنظیم کنندگان برنامه‌ی پنجساله، در رابطه با پیش‌بینی، کمیته‌های کلان اقتصادی به قیمت جاری، سطح قیمت‌ها را برای سال ۶۷ به هنگام تنظیم برنامه، درست پیش‌بینی کرده‌اند؛ زیرا این آمار در برنامه گزارش نشده بود و از سوی ارقامی که برای نرخ تورم، (بر اساس شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی) در پیوست برنامه پیش‌بینی شده است، به آمار واقعی که تاکنون به دست آمده، بسیار نزدیک می‌باشد بنابراین فرض در نظر گرفته شده، چندان نامعقول به نظر نمی‌رسد.

به منظور بررسی امکان حصول به هدفهایی که در برنامه پیش‌بینی شده، برای اکثر متغیرها، معادله‌های رفتاری در نظر گرفته شده است و بر این اساس، پیش‌بینی‌هایی تا سال ۱۳۷۲ که سال آخر برنامه خواهد بود، ارائه و سپس این پیش‌بینی‌ها با آنچه که در برنامه آمده، مورد مقایسه قرار گرفته است.

داخل پراتنز، نشان دهنده کمیته T ضریب‌های مربوطه هستند. همان گونه که مشاهده می‌شود، تمامی ضریب‌های برآورده شده، معنی‌دار بوده و ضریب تشخیص الگو نیز بالا می‌باشد.

با به کارگیری تابع بالا، مقادیر تولید ناخالص داخلی برای سالهای ۱۳۶۸ الی ۱۳۷۲ پیش‌بینی و نتایج همراه با کمیته‌های ارائه شده در برنامه پنجساله، در جدول شماره «۱» آورده شده‌اند. مقایسه‌ای ارقام مندرج در جدول یاد شده، نشان می‌دهد که مقادیر پیش‌بینی شده‌ی تولید ناخالص داخلی توسط دفتر اقتصاد کلان از مقادیر ارائه شده در برنامه کمتر است. یادآور می‌شود که تولید ناخالص داخلی در برنامه، برای سال ۶۷ پس از تبدیل آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳، معادل ۲۹۴۹/۷ میلیارد ریال برآورد شده است. در حالی که رقم واقعی آن که اکنون در دست است، ۳۰۲۰/۲ میلیارد ریال می‌باشد که ۷۰/۵ میلیارد ریال کمتر، تخمین زده شده است.

متوسط رشد سالانه، ۸/۱ درصد تولید ناخالص داخلی در طول برنامه نیز براساس کمیته برآورد شده‌ی آن در سال ۱۳۶۷، در برنامه محاسبه شده است؛ که اگر رقم واقعی سال ۶۷ را در نظر بگیریم، متوسط رشد سالانه، رقمی معادل ۷/۷ درصد خواهد بود. رشد تولید ناخالص داخلی در این محدوده براساس پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان، به طور متوسط معادل ۱/۵ درصد در سال برآورد شده است. در خصوص متوسط رشد سالانه‌ی تولید ناخالص داخلی بدون نفت در طی سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۲ با کم کردن ارزش افزوده‌ی بخش نفت (در قسمتهای بعدی مقاله ارائه شده است) از تولید ناخالص داخلی، پیش‌بینی شده در طول برنامه پنجساله، رقمی معادل ۳/۳ درصد به دست آمده، حال آن که در برنامه میزان این رشد معادل ۷/۹ درصد پیش‌بینی شده است.

به منظور پیش‌بینی تولید ناخالص داخلی سرانه و مقایسه‌ی آن با ارقامی که در برنامه آمده است، تولید ناخالص داخلی پیش‌بینی شده، توسط دفتر اقتصاد کلان به آمار جمعیت در برنامه پنجساله تقسیم شده و نتایج در جدول شماره ۱ آورده شده‌اند.

با فرض آن که جمعیت کشور بیش از آنچه که در برنامه پنجساله پیش‌بینی شده، رشد نیابد، مشاهده می‌شود که تولید ناخالص داخلی سرانه، براساس پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان به طور متوسط سالانه معادل ۲ درصد کاهش خواهد یافت که مبین کاهش سطح رفاه جامعه در طول برنامه خواهد بود.

۲. ارزش افزوده‌ی بخشهای عمده‌ی اقتصادی

به منظور پیش‌بینی ارزش افزوده‌ی بخشهای مختلف اقتصادی برای سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ در جهت انجام مقایسه‌ی با آنچه که در برنامه پنجساله ارائه شده، برای هر بخش الگویی صرفاً با این هدف تنظیم شده است. در نهایت، این پیش‌بینیها با رقمهای ارائه شده در برنامه مقایسه و در مورد امکان رسیدن به هدفهای مورد نظر برنامه، نظریه‌هایی عنوان شده است.

۲ - ۱ - کشاورزی

در میان بخشهای مختلف اقتصادی، بخش کشاورزی تنها بخشی است که ارزش افزوده‌ی آن در طول زمان از رویدادهای گوناگون ضربه‌های مختلف داخلی و خسار جی چندان مستأثر نبوده است و بنابراین، به سادگی ارزش افزوده‌ی این بخش را به کمک یک روند زمانی و ارزش افزوده‌ی دوره‌ی قبل می‌توان توضیح داد. الگوی زیر در این خصوص تنظیم شده است:

$$AG_t = \frac{18}{84} + \frac{3}{10} T + \frac{0.81}{81} AG_{t-1}$$

$$\left(\frac{1}{84}\right) \quad \left(\frac{2}{16}\right) \quad \left(\frac{8}{37}\right)$$

$$R^2 = 0.98 \quad DW = 1.14 \quad F = 60.05$$

در این رابطه، AG ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی و T یک روند زمانی است. همان گونه که مشاهده می‌شود، کلیه ضریبها معنی‌دار بوده و ضریب تعیین الگو نیز بالا می‌باشد. میزان پیش‌بینی بسا به کارگیری الگوی فوق در جدول شماره ۱ آورده شده است. با مشاهده رقمها، توجه داده می‌شود که ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی که توسط دفتر اقتصاد کلان پیش‌بینی شده است، طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ همواره کمتر از آن پایه‌ی است که در برنامه پیش‌بینی شده است. رشدی که براین اساس برای سالهای برنامه پیش‌بینی می‌شود، به طور متوسط سالانه ۳/۶ درصد است، در حالی که متوسط رشد مورد نظر برنامه پنجساله، ۶/۱ درصد در سال می‌باشد. می‌باید یادآور شد که رشد ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی در دوران پس از انقلاب به طور متوسط سالانه ۴ درصد بوده است و در محدوده‌ی پنجساله‌ی منتهی به سال ۱۳۶۷، این رشد به ۱/۶ درصد کاهش رسیده است.

۲ - نفت

نگاهی به آمار گذشته نشان می‌دهد، که:

ارزش افزوده‌ی بخش نفت، بیش از سایر بخشها در طول سالهای ۱۳۲۹ تا ۱۳۶۷ دستخوش نوسانها بوده است. رویداد انقلاب اسلامی و تحولات بازار جهانی، تحریم خرید نفت خام ایران و دشواریهای ناشی از کاهش ذخیره‌های ارزی کشور، دلایلی برای این نوسانها می‌توانند باشند.

در رابطه با تنظیم الگو جهت پیش‌بینی ارزش افزوده‌ی بخش یاد شده، از درآمد ارزی حاصل از نفت با یک وقفه زمانی طی سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷ استفاده شده که به صورت زیر تخمین زده شده است:

$$OIL_t = 182/14 + 0/84 OR_{t-1} - 157/9 DUM$$

$$(2/85) \quad (11/82) \quad (-2/94)$$

$$R^2 = 0/87 \quad DW = 1/43 \quad F = 91/66$$

در این رابطه، OIL معرف ارزش افزوده‌ی بخش نفت و DUM متغیر مجازی است که برای سالهای ۵۷ به بعد ۱ و قبل از آن صفر است. بیان این نکته لازم است که الگو از لحاظ خودهمبستگی مورد آزمون قرار گرفته و عدم وجود خودهمبستگی نیز تایید شده است. ارقام، در خصوص پیش‌بینی ارزش افزوده‌ی بخش نفت برای سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ با استفاده و به‌کارگیری الگوی یاد شده در جدول شماره ۱ آورده شده است که حاکی از تفاوت قابل ملاحظه‌ی بین ارقام پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان و ارائه شده در برنامه‌ی پنجساله می‌باشد. رشدی که برنامه‌ی پنجساله در نظر گرفته، ۹/۵ درصد در سال است و از آن جایی که در محدوده‌ی سالهای ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷ ارزش افزوده‌ی بخش نفت سالانه به طور متوسط ۱۸/۳ درصد کاهش پیدا کرده، بنابراین دستیابی به رشدی که در برنامه پیش‌بینی شده است، اندکی مشکل می‌نماید.

۲ - ۳ - صنعت و معدن

بخش صنعت و معدن پس از نفت، بخشی است که ارزش افزوده‌ی آن، به ویژه پس از انقلاب بیشتر دستخوش نوسانها قرار گرفته است. ارزش افزوده‌ی این بخش از سال ۱۳۴۲ تا سال ۱۳۵۶ از روند فزاینده‌ی برخوردار بوده است. ولی در سالهای بعد از انقلاب، هرگاه کمکهای دولت به صنایع بزرگتر بیشتر شده است، و هرگاه ارزش بیشتری به صنایع تخصیص یافته که لوازم بدکی و ذخیره‌سازی آنها را

از جهت مواد اولیه بهتر کرده، بخش مزبور، رشد مثبتی یافته است. الگوی زیر با استفاده از آمار سری زمانی سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷ در این خصوص تنظیم شده است:

$$INM_t = 34/16 + 2/91 OR_{t-1} + 0/81 INM_{t-1}$$

$$(2/33) \quad (1/98) \quad (10/1)$$

$$R^2 = 0/94 \quad DW = 1/81 \quad F = 187/20$$

که: INM، ارزش افزوده‌ی بخش صنعت و معدن و OR درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت است.

پیش‌بینیهای مورد نظر نیز با به‌کارگیری الگوی فوق، در جدول شماره ۱ آورده شده‌اند. رشد مورد نظر برنامه‌ی پنجساله برای ارزش افزوده‌ی بخش مزبور، به طور متوسط ۱۵ درصد در سال است. می‌بایست توجه داشت که این بخش، در طی ۵ سال منتهی به سال ۱۳۶۷، سالانه به طور متوسط ۲/۳ درصد کاهش نشان داده است. بنابراین تامین رشد شتابان مورد نظر نیازمند فراهم شدن زمینه‌های مناسبی چون رشد سریع سرمایه‌گذاری و افزایش بهره‌وری سرانه است که در کوتاه‌مدت چندان قابل حصول به نظر نمی‌رسد.

۲ - ۴ - آب و برق و گاز

نگاهی به آمار گذشته، حکایت از آن دارد که ارزش افزوده‌ی بخش آب و برق و گاز در محدوده‌ی سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷، چه قبل و چه بعد از انقلاب، از روند صعودی برخوردار بوده است و تنها نوسانهای مختصری در حول روند بلندمدت آن مشاهده می‌شود. بجز بخش کشاورزی، بخش آب و برق و گاز، در میان سایر بخشها، تنها بخشی است که در سالهای پس از انقلاب از رشد مثبت برخوردار بوده است. رشد سالانه‌ی ارزش افزوده این بخش در سالهای ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷ به طور متوسط ۹/۶ درصد بوده است.

الگوی ارائه شده در این خصوص بر اساس آمار سری زمانی سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷ پس از رفع خودهمبستگی عبارت است از:

$$P_t = 0/99 + 1/08 P_{t-1}$$

$$(1/51) \quad (68/52)$$

$$DW = 2/03 \quad F = 1188/2 \quad AR(1) = 0/47$$

$$R^2 = 0/99$$

در الگوی فوق، P، ارزش افزوده‌ی بخش مزبور می‌باشد. با به‌کارگیری الگوی مزبور و پیش‌بینی ارزش افزوده‌ی این بخش برای سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ (جدول شماره ۱)، نتایج همواره به

میزان قابل توجهی کمتر از آن چیزی است که در برنامه‌ی پنجساله آمده است. ولی رشد مورد نظر در برنامه‌ی پنجساله، ۹/۲ درصد است که با رشد پیش‌بینی شده‌ی ۸/۳ درصد، چندان متفاوت نیست.

۲ - ۵ - ساختمان

ارزش افزوده‌ی بخش ساختمان به‌ویژه در محدوده‌ی سالهای ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ از افزایش سریع و رشد قابل ملاحظه‌ی برخوردار بوده ولی از سال ۱۳۵۶ به بعد، روند کلی حرکت، شدیداً نزولی بوده، به طوری که در سال ۱۳۶۷ چیزی در حدود ۱/۴ ارزش افزوده‌ی سال ۱۳۵۵ را دربر داشته است. دلایل عمده‌ی این کاهش را، به تعطیل کشیدن فعالیتهای ساختمانی در مناطق جنگی، کمبود مصالح ساختمانی، کاهش عمده‌ی درآمدها و سطح فعالیتهای اقتصادی و محدود بودن واگذاری زمین در بین سالهای ۱۳۶۳ تا ۱۳۶۷ می‌توان دانست.

به منظور پیش‌بینی ارزش افزوده‌ی بخش یاد شده و مقایسه‌ی آن با ارقامی که در برنامه‌ی پنجساله مورد نظر است، الگوی تنظیم شده بر اساس آمار سری زمانی سالهای ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۷ به صورت زیر برآورد شده است:

$$CONS_t = 22/89 + 3/31 OR_{t-1} + 0/52 CONS_{t-1} - 18/98 DUM_t$$

$$(3/22) \quad (3/65) \quad (3/37) \quad (-2/43)$$

$$R^2 = 0/92 \quad DW = 1/85 \quad F = 85/14$$

با توجه به الگویی که در قسمت قبل برآورد شد، ارزش افزوده‌ی بخش ساختمان برای سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ پیش‌بینی شده است. (جدول شماره ۱). تا با ارقام ارائه شده در برنامه‌ی پنجساله، مورد مقایسه قرار گیرد. با مقایسه‌ی ارقام مربوط به پیش‌بینی انجام شده از آنچه که در برنامه‌ی پنجساله مطرح شده است، کمتر می‌باشند. مشاهده می‌شود که با رشد متوسطی به میزان ۱/۶ درصد در سال امکان حاصل شدن رشدی به طور متوسط ۱۴/۵ درصد در سال که در برنامه در نظر گرفته شده بعید به نظر می‌رسد.

۲ - ۶ - خدمات

آمار گذشته بیانگر آن است که ارزش افزوده‌ی بخش خدمات، در سالهای ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ از روند فزاینده‌ی برخوردار بوده است. از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۰ ارزش افزوده‌ی این بخش به دلیل کاهش اکثر فعالیتهای خدماتی کاهش یافته و پس از آن تا سال ۱۳۶۴ در این

بخش رونقی مشاهده می‌شود که به‌طور عمده ناشی از افزایش فعالیتهای بازرگانی به دلیل بهبود درآمدهای ارزی است. ولی از سال ۱۳۶۴ به بعد، بار دیگر ارزش افزوده‌ی این بخش به دلیل کاهش درآمدهای ارزی رو به کاهش نهاد. الگوی ارائه شده در این خصوص با استفاده از آمارسازی زمانی سالهای ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۷ به صورت زیر برآورد شده است:

$$S_t = 118/26 + 10/81 OR_{t-1} + 0/83 S_{t-1}$$

$$(3/23) \quad (2/80) \quad (15/05)$$

$$R^2 = 0/98 \quad DW = 1/54 \quad F = 497/71$$

در این رابطه، S_t مصرف ارزش افزوده‌ی بخش خدمات و OR درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت است.

با استفاده از الگوی بالا، ارقام مربوط به پیش‌بینی ارزش افزوده‌ی بخش خدمات طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ در جدول شماره ۱ آورده شده است. رشدی که برای ارزش افزوده‌ی بخش خدمات در برنامه‌ی پنجساله در نظر گرفته شده است، به طور متوسط حدود ۶/۷ درصد در سال می‌باشد. در حالی که، طبق پیش‌بینیهای دفتر اقتصاد کلان، این رشد از رقم ۰/۲ درصد تجاوز نمی‌کند، می‌باید گفت، که: ارزش افزوده‌ی این بخش در پنجسال منتهی به سال ۱۳۶۷ سالانه به طور متوسط ۲/۱ درصد کاهش داشته است.

۳ - مصرف بخش خصوصی

به منظور پیش‌بینی مصرف بخش خصوصی در سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ و مقایسه‌ی آن با ارقام ارائه شده در برنامه‌ی توسعه‌ی اقتصادی، لازم است ابتدا تابع مصرف بخش خصوصی را برآورد کنیم. به طور معمول برای بدست آوردن چنین تابعی به قانون روانی «کنیز» توجه می‌شود، بدین معنی که مصرف را تابعی از درآمد قابل تصرف در نظر می‌گیرند. در مطالعه‌های تجربی انجام شده در مورد ایران نیز، همین متغیر به عنوان عامل اصلی توضیح‌دهنده در تابع مصرف مورد استفاده قرار گرفته ولی چون آمار درآمد قابل تصرف وجود نداشته است، اغلب از تولید ناخالص ملی به عنوان متغیر جانشین استفاده شده است. با توجه به اینکه درآمد قابل تصرف و تولید ناخالص داخلی دارای تغییرهایی همجهت می‌باشند، بنابراین، در این مطالعه تولید ناخالص داخلی به عنوان جایگزین برای درآمد قابل تصرف، استفاده شده است. از سویی تصمیمهای مصرفی مصرف کنندگان، ناشی از رفتارهای دوره‌ی قبل آنان نیز می‌باشد. به

عبارتی، مصرف کنندگان در مقابل کاهش سطح مصرفی که به آن عادت کرده اند، مقاومت می کنند. از این رو، الگویی که برای توضیح رفتار مصرفی بخش خصوصی در نظر گرفته شده، الگوی مصرف بر مبنای درآمد دائمی «فریدمن» است. این الگو، به صورت زیر مشخص و بر اساس آمار سری زمانی سالهای ۱۳۳۸ لغایت ۱۳۶۷ برآورد شده است:

$$PC_t = - 17/01 + 0/11GDP + 0/83PC_{t-1}$$

(۳/۰۵) (۱۳/۷۳)

$$R^2 = 0/98 \quad DW = 2/46 \quad F = 546/08$$

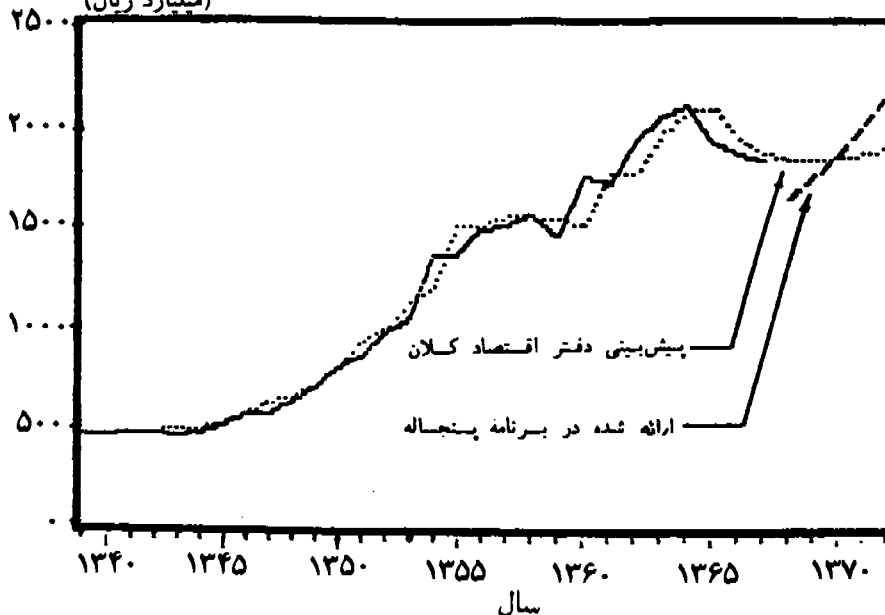
که در آن: PC مصرف هزینه‌ی مصرفی بخش خصوصی و GDP تولید ناخالص داخلی است. برای تشخیص عدم وجود خودهمبستگی در مدل آماره h نیز محاسبه شده و بر اساس آن نیز، فرض وجود خودهمبستگی در مدل فوق رد شده است.

پس از پیش‌بینی این متغیر (PC) برای سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ مشاهده می‌شود که ارقام پیش‌بینی شده، توسط دفتر اقتصاد کلان حاکی از آن است که در طول برنامه‌ی پنجساله، هزینه‌های مصرفی بخش خصوصی به طور متوسط سالانه رشدی معادل ۷/۵ درصد خواهد داشت، در حالی که رشد موردنظر در برنامه، ۵/۷ درصد است. یکی از هدفهای برنامه‌ی پنجساله، کاهش سهم هزینه‌ی مصرف خصوصی در تولید ناخالص داخلی می‌باشد، به طوری که سهم این هزینه از تولید ناخالص داخلی از ۵۹ درصد در سال ۱۳۶۷ به ۵۳

درصد در سال ۱۳۷۲ کاهش خواهد یافت. بر اساس آمار سال ۱۳۶۷ که هم‌اکنون در دسترس می‌باشد، سهم هزینه‌ی مصرفی خصوصی از تولید ناخالص داخلی ۶۰/۶ درصد است که این رقم بر اساس پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان، به ۵۷/۵ درصد در سال ۱۳۷۲ خواهد رسید. در حالی که سهم هزینه‌ی مصرفی خصوصی از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۶۷، برابر ۶۰/۶ درصد بوده است، بنابراین بعید به نظر می‌رسد که طبق پیش‌بینی برنامه‌ی پنجساله در سال بعد (۱۳۶۸)، بتوان به نسبت ۵۶/۴ درصد دست یافت.

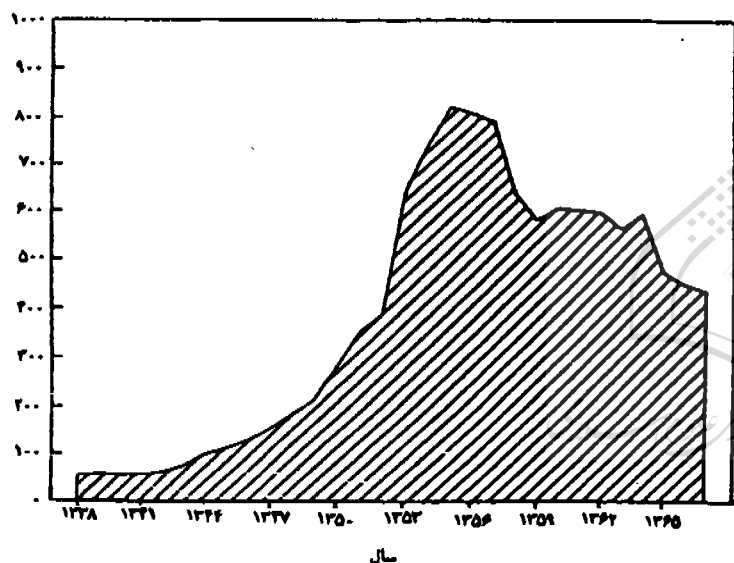
یکی دیگر از پارامترهایی که در برنامه پنجساله مورد توجه قرار گرفته است، هزینه‌های مصرفی خصوصی سرانه است. نگاهی به آمار سالهای ۱۳۶۳ تا ۱۳۶۷ نشان می‌دهد که هزینه‌های مصرفی خصوصی سرانه، به طور متوسط سالانه ۱/۳ درصد کاهش داشته است. هدف موردنظر در برنامه‌ی پنجساله، دستیابی به رشد متوسط سالانه‌ی معادل ۲/۶ درصد در هزینه‌های مصرفی خصوصی سرانه است. پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان، حاکی از آن است که نه تنها هزینه‌های مصرفی خصوصی سرانه، نمی‌توانند رشد مثبتی داشته باشند، بلکه به طور متوسط، سالانه ۳ درصد کاهش نیز خواهد یافت. این امر مبین کاهش سطح رفاه فردی در طول برنامه‌ی پنجساله است. نمودار شماره ۱. هزینه‌ی مصرفی خصوصی سرانه را در سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷ و همچنین ارقام ارائه شده در برنامه را به همراه پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۱. هزینه‌های مصرفی خصوصی سرانه به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ (میلیارد ریال)

۴ - مصرف بخش دولتی

دولت طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲، اگر درآمدهای ارزی موردنظر برنامه پنجساله از محل صادرات نفت تحقق یابد، پیش‌بینیهای ارائه شده بر اساس الگوی تنظیمی دفتر اقتصاد کلان از مقایسه‌ی هزینه‌های مصرفی دولت که در برنامه پنجساله ارائه شده، بیشتر است. به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد که هزینه‌های مصرفی دولت در طول برنامه پنجساله می‌تواند بیش از آن چیزی که در برنامه عنوان شده است، باشد. رشد هزینه‌های مصرفی دولت در برنامه به طور متوسط معادل ۳/۸ درصد در سال در نظر گرفته شده است. در حالی که بر اساس پیش‌بینی‌های دفتر اقتصاد کلان، رشد مورد انتظار به طور متوسط ۶/۷ درصد در سال خواهد بود. در نمودار شماره ۲ هزینه‌های

نمودار شماره ۲. هزینه‌های مصرفی بخش دولتی (به میلیارد ریال و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳)

مصرفی دولت به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۶۷ و همچنین مقادیر ارائه شده‌ی آن توسط برنامه، به همراه مقادیر پیش‌بینی شده‌ی آن توسط دفتر اقتصاد کلان در محدوده‌ی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ رسم شده است. در این نمودار، اختلاف بین روند حرکت هزینه‌های مصرفی دولت در طول ۵ سال برنامه، بر اساس پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان و آنچه که در برنامه مورد نظر است به خوبی مشاهده می‌شود.

نگاهی به هزینه‌های مصرفی دولت به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ در محدوده‌ی سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷ نشان می‌دهد که از سال ۱۳۴۱ تا پایان سال ۱۳۵۶، روند حرکت هزینه‌های مصرفی دولت، روند کاهنده‌ی بوده است. با شکل‌گیری انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، هزینه‌های مصرفی دولت رو به کاهش می‌گذارد و در محدوده‌ی سالهای پس از انقلاب، جز در سالهای ۱۳۶۰ و ۱۳۶۴ همواره تنزل یافته است. حتی شروع جنگ تحمیلی در سال ۱۳۵۹ نیز، هزینه‌های مصرفی دولت را افزایش نداده است. این امر را می‌توان به دلیل وجود ذخایر عظیم تسلیحاتی باقی مانده از زمان رژیم سابق نسبت داد. علیرغم روند کاهنده‌ی هزینه‌های مصرفی دولت به قیمت‌های ثابت، هزینه‌ها به قیمت‌های جاری عموماً در حال افزایش بوده است. کسری بودجه‌ی مداوم دولت در سالهای اخیر و در نتیجه تأثیر آن بر افزایش قیمت‌ها، سبب شده است تا هزینه‌های دولت به قیمت‌های ثابت کاهش پیدا کند. به عبارت دیگر، تورم ایجاد شده به دلیل کسری بودجه دولت، خود موجب کاهش هزینه‌های واقعی دولت شده است.

یکی از هدف‌های برنامه پنجساله، کاهش کسری بودجه دولت بود. به گونه‌ی که در نظر است دولت در آخرین سال برنامه دارای بودجه‌ی متوازن باشد. یعنی: در سال ۱۳۷۲، کسری بودجه به صفر کاهش پیدا کند، انتظار برنامه از نیل به این هدف آن است که نرخ تورم کاهش یافته و هزینه‌های مصرفی دولت به قیمت‌های ثابت، از روند فزاینده‌ی برخوردار شود. رشد پیش‌بینی شده در برنامه پنجساله برای هزینه‌های مصرفی دولت به قیمت‌های ثابت به طور متوسط رقمی معادل ۳/۸ درصد در سال است.

در جهت پیش‌بینی هزینه‌های مصرفی دولت در طول برنامه‌ی پنجساله و مقایسه‌ی آن با ارقام ارائه شده در برنامه، الگوی تنظیم شده و در محدوده‌ی سالهای ۱۳۴۲ تا ۱۳۶۷ به صورت زیر برآورد شده است:

$$GC_t = 104/60 + 12/19OR_t + 0/52GC_{t-1}$$

$$(1/93) \quad (4/00) \quad (4/19)$$

$$R^2 = 0/96 \quad DW = 2/19 \quad F = 193/26 \quad AR(1) = 0/52$$

در این دو الگو مصرف هزینه‌های مصرفی دولت و OR مصرف درآمد ارزی از صدور نفت می‌باشد. پس از به کارگیری الگوی مزبور پیش‌بینی هزینه‌های مصرفی

۵. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

در میان اجزای تشکیل دهنده تقاضای کل، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی یکی از شیوه‌هایی است که شدیداً تحت تأثیر انتظارات از شرایط اقتصادی آینده قرار می‌گیرد. هرگاه کوچکترین احساس عدم امنیت اقتصادی در جامعه قوت گیرد، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی رو به کاهش خواهد گذاشت. یکی از دلایل عمده کاهش شدید سرمایه‌گذاری خصوصی در بخشهای مختلف اقتصادی در سالهای اول انقلاب وجود احساس عدم امنیت اقتصادی بوده است. بررسیهای انجام شده نشان می‌دهد، که در محدوده سالهای ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷ سرمایه‌گذاری بخش خصوصی سالانه به‌طور متوسط ۷/۷ درصد کاهش داشته است. در برنامه پنجساله رشدی به میزان ۱۱/۶ درصد برای سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده است. الگوی زیر بر اساس سری زمانی سالهای ۱۳۳۹ تا ۱۳۶۷ برآورد شده است:

$$\text{LOGIP}_t = -1/0.32 + 0/518 \text{LOG GDP} + 0/473 \text{DUM} + 0/42 \text{LOGIP}_{(t-1)}$$

$$R^2 = 0/96 \quad DW = 1/4 \quad F = 195/60$$

در این رابطه، IP مصرف سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، GDP تولید ناخالص داخلی و DUM متغیر مجازی است که برای سالهای ۵۴ تا ۵۶ و ۶۲ تا ۶۴ که درآمد حاصل از نفت افزایش یافته، برابر ۱ و برای باقی سالهای صفر است. در ضمن، پس از آزمون و استفاده از آمار t، ملاحظه شد که الگو دارای خودهمبستگی نمی‌باشد. با دقت در جدول شماره ۱ و مقایسه ارقام پیش‌بینی شده توسط دفتر اقتصاد کلان با کمیته‌های ارائه شده در برنامه، نشان می‌دهد که:

سرمایه‌گذاری مورد نظر برنامه برای کلیه سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ بیشتر از آن چیزی است که توسط دفتر مزبور پیش‌بینی شده است. در عین حال، رشدی که در برنامه برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در نظر گرفته شده است، معادل ۱۳/۲ درصد است، حال آنکه این رشد بر اساس پیش‌بینیهای انجام شده از ۲ درصد تجاوز نمی‌کند.

۶. سرمایه‌گذاری بخش دولتی

عاملهای مؤثر بر تصمیم‌گیریهای دولت در زمینه سرمایه‌گذاری، مسلماً عاملهای مؤثر بر تصمیم‌گیری بخش خصوصی در این زمینه

متفاوت است. در تصمیم‌گیریهای دولت، هدفهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ی را می‌توانند ایفا کنند. از سویی توانایی دولت برای سرمایه‌گذاری، تحت تأثیر عاملهای برونزای دیگری، نظیر: صادرات نفت و امکان دستیابی به منابع مالی خارجی، قرار می‌گیرد. نقش سرمایه‌گذاری دولت در اقتصاد را می‌توان نقش دوگانه‌ای دانست، بدین معنی که، نه تنها این امر موجب افزایش تولیدات در جامعه شده، بلکه به دلیل فراهم آوردن تجهیزات زیربنایی، جهت حرکت سرمایه‌گذاری، بخش خصوصی را به سمت صنایع و فعالیتهایی که برای جامعه سودمند باشند، سوق خواهد داد. از آنجا که اقتصاد ایران، اقتصادی متکی به نفت بوده و در عین حال، رشد تولید ناخالص ملی یکی از هدفهای بوده است که همواره مدنظر دولت بوده است، الگو برای توضیح سرمایه‌گذاری بخش دولتی بر اساس دو متغیر تنظیم شده است که به شرح آن می‌پردازیم (آمار سری زمانی سالهای ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۷ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ مورد استفاده قرار گرفته است).

$$\text{LG}_t = 7/33 + 3/91 \text{DGDPT}_t + 0/67 \text{VIG}_{t-1}$$

$$R^2 = 0/88 \quad DW = 2/46 \quad F = 88/12$$

بر اساس ارقام پیش‌بینی شده (جدول شماره ۱)، با کمک الگوی مزبور، متوسط رشد سالانه سرمایه‌گذاری بخش دولتی در طول برنامه، ۱۴/۹ درصد است. این متوسط رشد سالانه در برنامه پنجساله ۱۰/۸ درصد تعیین شده که کمتر از پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان است. علت این اختلاف، آن است که سرمایه‌گذاری بخش دولتی در سال ۱۳۶۷ به میزان نسبتاً قابل توجهی بیش از آنچه که واقعیت داشته باشد در برنامه پنجساله برآورد شده است. سرمایه‌گذاری برآورد شده برای سال ۱۳۶۷، در برنامه پنجساله، ۲۰۷/۸ میلیارد ریال به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ بوده است، حال آن که مقدار واقعی آن در این سال، ۱۶۷/۲ میلیارد ریال بوده است. اگر میزان سرمایه‌گذاری واقعی دولت را در سال ۱۳۶۷ منظور کنیم، با فرض رسیدن به میزان ۳۴۹/۷ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری در سال ۱۳۷۲، متوسط رشد سالانه پیش‌بینی شده برنامه پنجساله، ۱۶ درصد خواهد بود. و به عبارت دیگر، رشد مورد نظر در برنامه، بیش از متوسط رشد سالانه‌ی است که توسط دفتر اقتصاد کلان پیش‌بینی می‌شود.

۷. سرمایه‌گذاری کل

۱۸۳/۸ میلیارد ریال می‌باشد، به جمع کل سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده در طول برنامه‌ی پنجساله، تقسیم شده است. حاصل تقسیم، سهم متوسطی معادل ۷/۸ درصد در سال را نتیجه می‌دهد. مشاهده می‌شود که سهم پیش‌بینی شده توسط دفتر اقتصاد کلان ۲ درصد از سهم موردنظر در برنامه‌ی پنجساله کمتر است.

برای مشاهده و درک چگونگی روند حرکت سرمایه‌گذاری کل، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی در محدوده‌ی سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷ و همچنین میزان کل، نمودار شماره‌ی ۳ ترسیم شده است. روند تغییرهای سرمایه‌گذاری کل بر اساس پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان (جدول شماره‌ی ۱) که از نتایج حاصل از الگوهای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی به دست آمد و آنچه که در برنامه‌ی پنجساله عنوان شده، تفاوت نسبتاً قابل ملاحظه‌ی است که بین مقادیر به چشم می‌خورد. با توجه به روند گذشته، سرمایه‌گذاری کل، چنین، به نظر می‌رسد که پیش‌بینیهای انجام شده در این قسمت، به واقعیت نزدیکتر باشد.

۸ - ۲. صنعت و معدن

در بررسی روند میزان سرمایه‌گذاری بخش صنعت و معدن، حاکی از آن است که از سال ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۵ سرمایه‌گذاری در این بخش، همواره روند صعودی داشته است. ولی، از سال ۱۳۵۶ تا ۱۳۶۲ مقدار آن شدیداً کاهش یافته و سپس در سال ۱۳۶۲ به دنبال افزایش صادرات نفت، اندکی افزایش پیدا می‌کند. هنگامی که قیمت نفت در سال ۱۳۶۴ رو به کاهش می‌گذارد و درآمد حاصل از صادرات نفت به نحو چشمگیری کم می‌شود، سرمایه‌گذاری این بخش، مجدداً کاهش می‌یابد. از آنجا که سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن کاملاً به درآمد ارزی حاصل از نفت وابسته است. الگو، بر این اساس تنظیم شده است و با استفاده از آمار سری زمانی سالهای ۱۳۴۴ تا ۱۳۶۶ برآورد شده است.

۸. سرمایه‌گذاری در بخشهای عمده اقتصادی

۸ - ۱. کشاورزی

نگاهی به سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نشان می‌دهد که در محدوده‌ی سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۶۷، بیشترین حجم سرمایه‌گذاری متعلق به سال ۱۳۵۴ بوده است. پس از آن سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، کاهش نسبتاً چشمگیری داشته است. این کاهش از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۷ به طور متوسط ۵/۶ درصد بوده است.

از آنجا که سرمایه‌گذاری کاملاً متأثر از درآمد ارزی حاصل از نفت است، الگوی زیر بر اساس آمار سری زمانی سالهای ۱۳۴۴ تا ۱۳۶۶ برآورده شده است:

$$LIAG = 1/60 + 0/23LOR_t - 0/23DUM + 0/46LIAG_{t-1}$$

$$(2/98) \quad (2/18) \quad (-2/19) \quad (2/31)$$

$$R^2 = 0/88 \quad DW = 1/93 \quad F = 447/8$$

در تابع فوق که به صورت لگاریتمی برآورده شده است، IAG مصرف سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی، OR درآمد ارزی حاصل از صدور نفت و DUM یک متغیر مجازی است که برای سالهای قبل از انقلاب صفر و پس از آن ۱ است. (الگو دارای شکل خودهمبستگی نیز نمی‌باشد). الگوی تنظیم شده‌ی بالا مورد استفاده قرار گرفته است، تا سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی را برای سالهای ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۲ پیش‌بینی کند. نتایج در جدول شماره‌ی ۱ ارائه شده است. به منظور مقایسه‌ی سهم پیش‌بینی شده با سهم یاد شده در برنامه‌ی پنجساله، جمع سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی در طول برنامه که

LOG IIN =

$$2/08 + 0/29 LOG OR_{t-1} - 0/71 DUM + 0/45 LOG IIN_{t-1}$$

$$(5/18) \quad (4/05) \quad (-5/7) \quad (3/87)$$

$$R^2 = 0/93 \quad DW = 1/73 \quad F = 75/84 \quad h = 0/20$$

در این تابع که به صورت لگاریتمی برآورده شده است، IIN مصرف سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن، OR درآمد ارزی حاصل از صدور نفت و DUM یک متغیر مجازی است که کمیت آن برای سالهای ۵۷ به بعد، ۱ و قبل از آن صفر است. کمیت آمار آزمون h محاسبه شده وجود عدم خودهمبستگی را تأیید می‌کند.

با استفاده از الگوی مزبور، میزان سرمایه‌گذاری در بخش فوق برای سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ پیش‌بینی و نتایج در جدول شماره‌ی ۱ برآورد شده‌اند. با توجه به سهمی که برنامه برای سرمایه‌گذاری بخش صنعت و معدن از کل سرمایه‌گذاری قایل شده است، میزان سرمایه‌گذاری این بخش در طول برنامه‌ی پنجساله، بالغ بر ۲۹۴/۷ میلیارد ریال به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ خواهد بود. پیش‌بینیهای دفتر اقتصاد کلان نشان می‌دهد که این رقم، از ۲۱۳/۵ میلیارد ریال به

قیمتهای ثابت سال ۱۳۵۳ نمی‌تواند تجاوز کند. سهم متوسط سالانه‌ی سرمایه‌گذاری این بخش از کل سرمایه‌گذاری، ۹/۱ درصد پیش‌بینی می‌شود، حال آنکه این سهم در برنامه، ۸/۵ درصد در نظر گرفته شده است.

۸ - ۳. خدمات

سرمایه‌گذاری بخش خدمات که تا سال ۱۳۵۶ از روند صعودی برخوردار بوده است، در سالهای اولیه‌ی بعد از انقلاب رو به کاهش می‌گذارد. این سرمایه‌گذاری دوباره در سال ۱۳۶۳ به اوج خود رسیده و پس از آن با کاهش درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت، کاهش پیدا می‌کند. از آنجا که سرمایه‌گذاری در این بخش متأثر از درآمد ارزی حاصل از صدور نفت می‌باشد، الگویی به صورت زیر در نظر گرفته شده و ضریبهای آن با توجه به آمار سری زمانی ۱۳۴۴ تا ۱۳۶۶ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ برآورد شده است.

$$\text{LOGISE} = 2/09 + 0/24 \text{ OR}(t) - 0/23 \text{ DUM} + 0/53 \text{ LOGISE}_{t-1}$$

$$(2/86) \quad (2/87) \quad (-2/24) \quad (3/07)$$

$$R^2 = 0/91 \quad DW = 1/96 \quad F = 58/98 \quad h = 0/4$$

تابع مذکور لگاریتمی بوده و در آن ISE سرمایه‌گذاری در بخش خدمات، OR درآمد ارزی حاصل از صدور نفت و DUM متغیر مجازی که از سال ۵۷ به بعد ۱ و برای قبل از آن صفر است. با ملاحظه‌ی نتایج موجود در جدول شماره ۱. در خصوص پیش‌بینی سرمایه‌گذاری بخش یاد شده در طی سالهای برنامه (با به کارگیری الگوی فوق)، مجموع سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده در طول برنامه‌ی پنجساله برابر ۹۰۲/۵ میلیارد ریال به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ می‌باشد در حالی که بر اساس آنچه که در برنامه آمده است، این سرمایه‌گذاری بالغ بر ۱۱۳۳/۸ میلیارد ریال به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ است. همان‌طوری که مشاهده می‌شود، اختلاف نسبتاً زیادی بین این دو پیش‌بینی وجود دارد. سهم سرمایه‌گذاری بخش خدمات از کل سرمایه‌گذاری در برنامه‌ی پنجساله، ۳۲/۷ درصد در نظر گرفته شده است ولی پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان حکایت از آن دارد که این سهم به میزان ۳۸/۲ درصد می‌باشد.

۸ - ۴. نفت و گاز

نگاهی به آمار گذشته، نشان می‌دهد که: سرمایه‌گذاری در بخش

نفت و گاز که تا سال ۱۳۵۵ از روند فزاینده‌ی برخوردار بوده است، از سال ۱۳۵۶ به بعد، رو به کاهش می‌گذارد و شدت کاهش آن در سالهای ۵۷ و ۵۸ بسیار تشدید می‌شود، به گونه‌ی که به ترتیب، معادل ۲۱/۳ درصد و ۶۲/۳ درصد کاهش پیدا می‌کند. علل عمده‌ی این کاهش، رویداد انقلاب اسلامی و سیاست عمومی دولت مسینی بر کاهش استخراج نفت و حفظ آن برای نسلهای آینده بوده است. از سال ۱۳۶۰ به بعد، سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز دچار نوسانهای اندکی شده و در سال ۱۳۶۶ به بعد ۱۳/۸ میلیارد ریال به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ رسیده است.

۸ - ۵. آب و برق

سرمایه‌گذاری در بخش آب و برق، تا سال ۱۳۵۶ به طور عمده روند فزاینده‌ی داشته است. ولی، در سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸ سرمایه‌گذاری در بخش یاد شده که به طور عمده توسط دولت انجام می‌شود، شدیداً کاهش یافته است. در سال ۱۳۶۱ با سرمایه‌گذاریهایی که از جانب دولت در جهت گسترش خطوط انتقال برق، به خصوص در روستاهای کشور انجام شد، سرمایه‌گذاری در این بخش، ۳۷/۴ درصد افزایش یافت. در سالهای ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳ نیز، این سرمایه‌گذاری، افزایش یافته است ولی پس از آن، به دلیل کاهش بهای نفت و کاهش درآمدهای دولت تا سال ۱۳۶۶ همواره روند نزولی داشته است.

۸ - ۶. ساختمان

نگاهی به آمار سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان حاکی از آن است که تا سال ۱۳۵۵ سرمایه‌گذاری در این بخش، به طور عمده از روند فزاینده‌ی برخوردار بوده، ولی در محدوده‌ی سالهای ۱۳۵۶ تا ۱۳۶۰ روند کلی حرکت نزولی و پس از آن طی سالهای ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲ افزایش نسبتاً قابل توجهی داشته است. از دلایل مهم این افزایش را می‌توان افزایش عرضه‌ی زمین ارزان قیمت از طریق واگذاریها و شروع فعالیت بانکها و عملیات بانکی بدون ربا نام برد. از سال ۱۳۶۲ تا سال ۱۳۶۶ این سرمایه‌گذاری به طور مرتب کاهش داشته است که از عمده‌ترین دلایلهای آن: (۱) محدود شدن فعالیتهای عمرانی دولت در این سالها، (۲) کاهش حجم اعتبارهای اعطایی برای ساخت مسکن به دلیل اعمال یک سیاست انقباضی ضد تورمی، (۳) کاهش قیمت نفت و درآمدهای ارزی دولت را، می‌توان عنوان کرد.

در طی دوره‌ی ۱۰ ساله‌ی ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۷ سهم سرمایه‌گذاری در بخش مزبور، از کل سرمایه‌گذاری به طور متوسط ۳۸/۸ درصد بوده است. متوسط این سهم در محدوده‌ی پنجساله‌ی منتهی به سال ۶۷ به ۴۰/۶ درصد بالغ گشته است. در طول برنامه‌ی پنجساله (۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲)، سهم سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان از کل سرمایه‌گذاری ۳۳/۲ درصد در نظر گرفته شده است که تمایل به کاهش سهم سرمایه‌گذاری در این بخش را در طول برنامه نشان می‌دهد.

جدول شماره‌ی ۱. مقادیر ارائه شده در برنامه‌ی پنجساله و پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان در خصوص متغیرهای عمده‌ی اقتصادی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳

پیش‌بینی دفتر اقتصاد کلان					ارائه شده در برنامه‌ی پنجساله					متغیرهای عمده‌ی اقتصادی
۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	
۳۲۶۰/۸	۳۱۸۳/۶	۳۰۷۹/۷	۳۰۲۹/۲	۲۹۸۳/۰	۳۳۶۶/۸	۴۰۳۰/۲	۳۷۱۵/۵	۳۴۷۷/۹	۳۱۸۳/۸	تولید ناخالص داخلی (میلیارد ریال)
۲۹۷۳/۵	۲۸۶۹/۱	۲۷۳۳/۷	۲۶۴۳/۳	۲۵۵۰/۰					۲	تولید ناخالص داخلی بدون نفت (میلیارد ریال)
۵۳۲۰/۵	۵۳۴۵/۲	۵۳۲۴/۳	۵۳۹۵/۹	۵۴۷۸/۷						تولید ناخالص داخلی سرانه (ریال)
۵۸۵/۱	۵۶۷/۳	۵۴۹/۰	۵۳۰/۲	۵۱۰/۸	۷۱۸/۷	۶۶۲/۶	۶۱۸/۷	۹۸۲/۹	۵۵۷/۵	ارزش افزوده بخش کشاورزی (میلیارد ریال)
۲۸۷/۳	۳۱۴/۵	۳۴۷/۰	۳۸۵/۵	۴۳۲/۳	۱۹۶۹/۷	۱۹۱۲/۴	۱۷۱۷/۵	۱۶۶۱/۴	۱۵۵۵/۳	ارزش افزوده بخش نفت (میلیارد ریال)
۳۷۷/۴	۳۶۶/۴	۳۶۳/۵	۳۶۳/۹	۳۷۰/۸	۶۴۰/۹	۵۶۳/۱	۴۸۳/۶	۴۲۲/۱	۳۶۶/۲	ارزش افزوده بخش صنعت و معدن (میلیارد ریال)
۱۵۴/۳	۱۴۲/۶	۱۳۱/۷	۱۲۱/۶	۱۱۲/۲	۳۳۹/۹	۳۰۳/۱	۲۸۷/۷	۲۵۷/۶	۲۴۰/۴	ارزش افزوده آب و برق و گاز (میلیارد ریال)
۱۰۴/۴	۹۱/۵	۸۵/۹	۸۲/۲	۸۶/۴	۱۹۴/۸	۱۸۳/۰	۱۶۶/۲	۱۴۷/۹	۱۲۷/۸	ارزش افزوده بخش ساختمان (میلیارد ریال)
۱۴۹۰/۲	۱۴۴۶/۲	۱۴۳۲/۲	۱۴۲۹/۶	۱۴۵۰/۰	۱۷۵۸/۵	۱۶۴۲/۰	۱۵۳۴/۱	۱۴۳۰/۷	۱۳۳۵/۹	ارزش افزوده بخش خدمات (میلیارد ریال)
۱۸۷۴/۸	۱۸۵۱/۷	۱۸۳۴/۱	۱۸۲۶/۸	۱۸۲۴/۶	۲۱۴۴/۵	۱۹۹۲/۳	۱۸۵۶/۵	۱۷۴۰/۵	۱۶۳۳/۱	هزینه مصرفی بخش خصوصی (میلیارد ریال)
۵۷/۵	۵۸/۲	۵۹/۶	۶۰/۳	۶۱/۲	۵۳/۲	۵۳/۶	۵۳/۴	۵۴/۷	۵۶/۴	سهم مصرف خصوصی از تولید ناخالص داخلی (درصد)
۶۰۲/۸	۵۵۵/۳	۵۰۰/۱	۴۶۶/۵	۴۴۱/۸	۴۸۴/۰	۴۵۴/۰	۴۳۱/۵	۴۱۹/۵	۳۸۵/۰	هزینه مصرفی دولتی (میلیارد ریال)
۲۲۷/۷	۲۲۲/۶	۲۱۷/۴	۲۱۴/۰	۲۱۰/۳	۳۷۳/۵	۳۵۲/۷	۳۴۶/۹	۳۳۱/۶	۲۸۳/۳	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی (میلیارد ریال)
۳۳۴/۶	۲۹۴/۲	۲۴۴/۸	۲۱۴/۰	۱۸۰/۸	۳۴۹/۷	۳۶۴/۰	۳۷۲/۴	۳۶۸/۱	۲۴۳/۱	سرمایه‌گذاری بخش دولتی (میلیارد ریال)
۵۶۲/۳	۵۱۶/۸	۴۶۲/۲	۴۲۸	۳۹۱/۱	۷۲۳/۲	۷۱۶/۷	۷۱۹/۳	۶۹۹/۷	۵۲۶/۴	سرمایه‌گذاری کل (میلیارد ریال)
۴۰/۱	۳۸/۵	۳۶/۳	۳۵/۰	۳۴/۰						سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی (میلیارد ریال)
۴۷/۸	۴۲/۰	۳۹/۹	۳۹/۸	۴۰/۲						سرمایه‌گذاری بخش صنعت و معدن (میلیارد ریال)
۲۰۷/۷	۱۹۴/۴	۱۷۸/۷	۱۶۷/۵	۱۵۴/۴						سرمایه‌گذاری بخش خدمات (میلیارد ریال)

* این مطلب تلخیصی است از گزارش «دورنمای کلان برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با پیش‌بینی‌های دفتر اقتصاد کلان» که زیر نظر آقایان دکتر عبدالامیر خلیلی و محمد نوفرستی با همکاری کارشناسان معاونت امور اقتصادی خانم‌ها هما سحرخیز، آقاجانی، مرگان آهونی و مرگان جلیلیان تهیه شده است.